

ENNI MUSTONEN

KARTANONROUVA

ROUVANKARTANON TARINOITA II

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö
Otava

© Enni Mustonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-45454-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

KARTANONROUVA – KESKEISIÄ HENKILÖITÄ

HEDDA NOORA eli HEDVIG ELEONORA LILLIEHÖÖK AF FÅRDALA, 31-vuotias kartanonrouva Nummisten Frugårdista, jolla on viisi vilkasta lasta ja seitsemäs synnytyksensä edessä.

ADOLF GUSTAF NORDENSKIÖLD, 43, Frugårdin isäntä ja linnoitusupseeri, joka johtaa majurina linnoitustöitä Viaporissa ja ehtii siksi liian harvoin hoitamaan kotikartanon asioita. Onneksi vaimo on viisas ja ymmärtäväinen.

HEIDÄN LAPSIAAN OVAT

CARL GUSTAF, II, Hedda Nooran ja Adolf Gustafin velvollisuudentuntoinen esikoispoika.

OTTO GUSTAF, 7, Carl Gustafin huimapäinen pikkuveli, joka muistuttaa tempauksineen kovasti kuuluisaa kummisetäänsä.

HEDVIG MAGDALENA eli PIKKU HEDDA, 5, reipas isosisko, joka osaa jo lukea ja pitää huolta pikkusiskoista.

ANNA SOFIA, 3, uhmakas pieni kiharapää, joka rakastaa hevosia ja karkaa tallille aina kun silmä välttää.

GUSTAVA ELEONORA, 2, nauravainen pikku pallero ja toistaiseksi perheen kuopus, jota kaikki hellittelevät.

MUITA NORDENSKIÖLDEJÄ OVAT

HEDVIG JULIANA NORDENSKIÖLD, 54, Hedda Nooran harras ja hyväntahtoinen kasvatusäiti, joka elää nyt leskenä Tuusulassa Johannesbergin kartanossa, sillä hänen aviomiehensä ja Hedda Nooran eno, maaherra Anders de Bruce on kuollut edelliskesänä.

OTTO NORDENSKIÖLD, 41, Ruotsin laivastossa kadehdittavasti menestynyt everstiluutnantti, joka on vihdoinkin päättänyt perustaa perheen ja on jo kosinut kreivitär BEATA JACQUETTE WRANGEL AF SAUSSIA, 18.

FRUGÅRDIN PALKOLLISIA OVAT

JOHANNES LUNDSTRÖM, 22, Turun akatemian studiosus ja Frugårdin poikien kotiopettaja, köyhä lukkarinpoika Pohjanmaalta.

REETTA HEIKINTYTÄR, 83, Frugårdin vanha emäntäpiika, joka on menettänyt toisen silmänsä isonvihan aikaan ja on nyt melkein sokea. Käytännössä Reetan kasvattitytär Maija toimii hänen silminään, jalkoinaan ja käsinään. Kuulo on Reetalla edelleen pelottavan tarkka.

MAIJA ANNANTYTÄR, 21, on muodollisesti kartanon sisäpiika mutta hoitaa käytännössä myös emäntäpiian tehtäviä ja on syvästi kiintynyt emäntäänsä Hedda Nooraan.

MARI ERKINTYTYÄR, 26, Frugårdin lämminsydäminen lapsenpiika, joka hoitaa hellästi ja kärsivällisesti lapsia mutta on vieläkin arka aikuisten seurassa.

MATIAS NYBERG, 38, Frugårdin rivakka vouti ja vanhan voudin vävy.

FIINA MATINTYTYÄR, 31, Matin vaimo ja kolmen lapsen äiti, joka on kartanon entinen sisäpiika ja vanhan voudin tytär.

ERKKI MATINPOIKA SEPPÄ, 22, kartanon taitavin tallirenki ja rakuunan varamies, Fiinan pikkuveli.

KREETTA JUHONTYTYÄR, 18, Arolan lampuodin tytär, joka ei halua jäädä passaamaan äitipuoltaan.

MÄNTSÄLÄN PAPPILASSA

ISAK WALLENIUS, 50, Mäntsälän tarmokas kirkkoherra ja kunnianarvoisa rovasti.

MARIA BORGSTRÖM, 29, Isakin vaimo, joka on synnyttänyt jo kuusi lasta ja on itsekin vanhaa porvoolaista raatimies- ja pappissukua.

MÖLLERSHOFIN KARTANOSSA

MARIA CHARLOTTA L'ESTRADE, 32-vuotias kartanonrouva ja ranskalaisen silkkitehtailijan tytär, joka on kotoisin Tukholmasta ja tottunut ihailijoidensa ylistäviin runonsäkeisiin.

CARL ADOLF MÖLLERSVÄRD, 44, majuri ja kartanonisäntä, Maria Charlotan aviomies, joka on kuningas Gustav III:n suosiossa.

OTTO REINHOLD MÖLLERSVÄRD, 24, Carl Adolfin nuorin veli, joka on palvellut Tukholman hovissa hovipoikana ja kamarijunkkarina.

MARIA HELENA SAHLO, 64, Carl Adolfin ja Otto Reinholdin ankara leskiäiti, joka paheksuu kevytmielistä miniäänsä.

Lisäksi kirjassa vilahtelee Nordenskiöldejä, Möllersvärdejä, kreivejä ja kreivittäriä, pappeja, upseereita ja ruotusotilaita, puutarhureita ja kankureita sekä tietenkin piikoja, renkejä ja torppareita perheineen.

I. LUKU

MAALISKUUSSA 1788

Aurinko paistaa suoraan kasvoihin niin että on pakko siristää silmiä. Luojan kiitos, kuningas on lopultakin nousemassa vau-nuihinsa ja tämä piina päättyy kohta. Mutta mitä ihmettä? Pitääko Anders-enon kumartua suutelemaan myös tuon tärkeile-vän pikkuprinssin kättä?

Hedvig-täti tuijottaa eteensä raskaasti hengittäen. Me tukeh-dumme näihin sietämättömän kuumiin hovipukuihin ja kure-liiveihin, jotka...

Hyvä Jumala! Eno horjahtaa... ja kaatuu maahan... Eno! Eno!

Vasta kun yösukkien verhoamat jalat osuivat jääkylmään lat-tiaan, painajainen haihtui ja tajusin istuvani katosvuoteen laidalla kotona Frugårdissa. Ikkunan jääkukat kimalsivat aamuauringon ensimmäisten säteiden kajossa. Valoko minut herätti? Ei, kurkkua kuristi yhä ja posket olivat vieläkin mär-kinä kyynelistä.

Ei tämä ollut ensimmäinen kerta, kun näin painajaisunta Anders-enon kuolemasta. Siitä oli nyt jo yli puoli vuotta, kun

kuningasperhe oli ollut lähdössä Hämeenlinnasta ja eno oli tuupertunut kesken käsisuudelman sen hintelän pikkuprinsin jalkoihin. Kuolema oli tullut silmänräpäyksessä, vakuuttivat sekä kuninkaan henkilääkäri että enon vanha ystävä piirilääkäri Zandt, kun eno oli kannettu kadulta omaan sänkyynsä maaherrantaloon ja herrat olivat tutkineet ruumiin ja todenneet kuolinsyyksi slaagin.

– Sitähän mieheni toivoi, että saisi kuolla nopeasti ja ilman hivuttavaa tautia, mutta miksi sen piti tapahtua näin varhain, Hedvig-täti kuiskasi ääni vapisten ja yritti hillitä itkuaan, sillä Gustav-kuningas oli yhä talossa.

Onneksi kuninkaallinen seurue ei enää viivytännyt lähtöään. Sisälle saakka kuului, miten rahvas hurrasi, kun kuninkaan vaunut lähtivät vihdoin liikkeelle. Vasta silloin tätiparka purskahti lohduttomaan itkuun eikä siitä tullut loppua, vaikka suljin hänet syliini ja vakuutin, että me Adolfin kanssa pidämme hänestä huolta.

Totta kai olisimme ottaneet Hedvig-tädin luoksemme tänne Frugårdiin, mutta täti tahtoi mieluummin palata hautajaisten jälkeen maaherrantalosta omaan kartanoonsa Tuusulan Johannisbergiin. Eno oli rakennuttanut sinne neljä vuotta sitten entistä komeamman pääpytingin sen ison tulipalon jälkeen. Johannisbergissä olisi tietysti ollut tilaa meillekin ja Adolfilla lyhyempi matka Viaporiin. Emme kuitenkaan halunneet enää lähteä Frugårdista, kun Everstin kuoltua olimme vihdoin saaneet kartanon omaksemme ja asettuneet tänne asumaan.

Samassa seinän takaa lastenkamarista alkoi kuulua vaimeaa köhimistä. Hetken päästä yskänpuuska päättyi surkeaan

itkuun. Oli pakko nousta kuuntelemaan välioiven taa. Annako siellä parkui vai pikku Gustava?

Juuri kun tartuin ovenkahvaan kurkistaakseni, mikä lapsella on hätänä, tuttu polte alkoi tuntua ristiselässä. Se voimistui hetki hetkeltä ja levisi pitkin kylkiä nivusiin ja vatsanpohjaan. Oli pakko palata sängynreunalle ja hengittää syvään, kunnes kipu alkoi hellittää.

Sitä se oli, sitä itseään. Kyllä sen tiesi, että nyt se alkaa. Olihan tämä jo seitsemäs kerta, kun lapsi ilmoitti tulostaan.

Lastenkamarin oven takana itku oli onneksi vaiennut eikä kuulunut muuta kuin lapsenpiikamme Marin hiljainen hyräily. Stava taaperoinen se varmaan oli ollut, herännyt pikkuraukka kesken uniensa yskimään. Ihmekös tuo, että kaikki lapset olivat jo viikkoja olleet nuhassa ja köhässä, kun pakkänen tunki sisään lattianraoista, vaikka kaakeliuuneja kuinka lämmitettiin.

Ei tästä vanhasta pytingistä saanut millään riittävän lämpöistä, vaikka heti kun olimme saaneet kartanon haltuumme, Adolf oli pestannut Viaporista parhaat kirvesmiehet korjaamaan taloa. Kamareiden välistä oli purettu pimeät makuukomerot, korjattu perustukset ja katto, laitettu välikatolle uudet sammaleet, sahanpurut ja tuohilevyt, vaihdettu ikkunat ja ovet ja tiivistetty niiden pielet. Salin ja sen vieruskamarien seinät oli piiluttu kunnolla ja tasattu savella ennen maalaamista. Päältä katsoen kaikki näyttikin oikein somalta, kun huoneet oli nyt kauniisti maalattu ja kalustettu, mutta pakkasella...

Aaah!

Taas se alkaa.

Kylläpä nyt poltteleekin. On pakko nousta sängystä ja pitää sänkykatoksen pylvästä kiinni kaksin käsin.

Yksi, kaksi, kolme, neljä, vii...sih... laske... laske niin kuin Reetta Heikintytär on neuvonut, kuus... seits... kahd... jo se helpottaa, ihan kohta... noin juuri... vielä vähän... Huh huh!

Hetkeksi piti vielä istua sängynlaidalle huohottamaan. Sitten täytyi lähteä liikkeelle. Reetta Heikintyttärelle oli saatava sana, että nyt on aika.

Vaikka Mari oli viereisessä huoneessa, en tohtinut huuata häntä apuun. Siitä vasta meteli olisi syntynyt, jos kaikki kolme pikkutyttöä olisivat heränneet ja säikähtäneet mamman polttoja. Ei lasten saanut näistä tämmöisistä vielä kantaa huolta. Riitti, että aikuiset ymmärsivät, mistä oli kysymys.

Juuri ja juuri sain työnnetyksi jalkaterät lampaannahkaisiin tohveleihin. Kiedoin paksun villaviitan ympärilleni niin että se peitti paidan ja paisuneen vatsan. Vaan kovasti vaarallista olisi ollut liukastella pakkasessa pihan poikki väentupaan, eikä olisi muutenkaan ollut sopivaa liikkua kaikkien näkyvillä tämmöisessä tilassa. Onneksi studiosus Johannes, joka oli ollut syksystä saakka meidän poikiemme kotiopettajana, ilmestyi parahiksi porstuakamarista liiviään napittaen, kun ehdin salin ovelle. Taas piti seisahtaa pitelemään ovenpielistä, sillä kupeiden polte alkoi entistä rajumpana.

– Mikä Rouvalle tuli? nuorukainen kysyi huolissaan.

– Hae... Reetta... taikka Maija, sain sanotuksi.

– Kyllä Rouva, ihan heti, Johannes vastasi ja sieppasi takkinsa porstuakamarin ovensuusta.

Tuskin ehdin kääntää selkäni, kun ulko-ovi jo avautui narahtaen. Pakkasviima hytisytti viitankin läpi ennen kuin ovi kolahti kiinni Johanneksen jäljessä. Heti kun kipu

alkoi hellittää, laahustin takaisin makuukamariin ja lysähdin sängynlaidalle odottamaan. Vihdoin salista kuului askeleita, juuri kun polte alkoi taas nousta pitkin selkäpiitä. Siinä samassa makuukamarin ovi avautui.

– Joko vesi meni? reipas sisäpiikani Maija kysyi kynnykseltä huolestuneena. – Reetta-muori tulee ihan justiin!

– Ei ole vielä mennyt mutta... ah... polttee kovasti, sain sanotuksi. Taas piti nousta ja puristaa molemmin käsin katos-sängyn pylvästä.

– Voi Rouva-parkaa, Maija mutisi ja tuli hieromaan selkääni. – Pitääkö laskea... yksi, kaksi, kolme, neljä...

– Anna olla! Reetta Heikintyttären käheä ääni keskeytti meidät alkuunsa.

Polte ei ollut ehtinyt vielä kunnolla helpottaa, kun vanhus oli jo istuttanut minut sängyn laidalle. Se piioista, joka oli taluttanut vanhan ja melkein sokean emäntäpiian makuukamarin ovelle, oli kuulemma jo lähetetty lämmittämään herrasväen saunaa.

– Ja Maija saa ny heti mennä tekemään Rouvalle juaman, otat siitä pienemmästä tuohivakasta...

– Juu, juu, neljä hyppysellistä tuoppiin, kuumaa vettä ja hunajaa, Maija keskeytti vanhan kasvattiäitinsä ja kiirehti makuukamarin ovesta ulos.

– Hyvinpä tua muisti, Reetta hymähti ja hapuili minua kohti. – Nyt Rouvakulta panee maate, niin koetellaan, joko rupee oleen valmista.

Ei minun tarvinnut edes paidanelmaa nostaa. Silmät ummessa mutta varmoin ottein Frugårdin vanha emäntäpiika paineli vatsakumpuani ja kupeitani niin kauan että jälleen yksi poltto ehti nousta ja mennä ohitse.

– Kovasti se jo yrittää työntää ulos, vaan vielä on lapsi liika ylähällä, patee on että orotellaan kaikessa rauhassa niinku ennenkin, hän totesi ja veti painavan ryijypteiton suojakseni.

Siinä samassa Maija jo tulikin takaisin isoa tinatuoppia kantaen. Jälleen oli odotettava, kunnes poltto meni ohi, ja nous-tava sitten sängynlaidalle juomaan tuoppia tyhjäksi. Kukaan muu kuin Maija ei tiennyt, mitä kaikkea Reetta-muori oli kerännyt niityiltä ja soilta näihin rohtujuomiinsa. En totisesti ollut ainoa synnyttävä, jolle näitä oli juotettu, sillä Reetta-muorista oli vähitellen tullut pitäjänkuulu lapsenpäästäjä. Siihen aikaan, kun hänen ainoassa silmässään oli vielä näköä jäljellä, muori oli välillä haettu synnyttäjän avuksi Ohkoisiin ja kirkonkylälle saakka.

Juoma, jonka Maija oli minulle sekoittanut, tuoksui rosmariinilta eikä ollut yhtä hapanta kuin se toinen, jolla lapsen-tuloa vauhditettiin. Olin minä sitäkin juonut useamman tuopillisen silloin ensimmäisellä kerralla, kun poltot lop-puivat kesken kaiken. Onneksi Carl Gustaf saatiin lopulta onnellisesti maailmaan pulskana ja punakkana. Yhtä hyvin ei käynyt Anders-paralle pari vuotta myöhemmin, mutta sil-loin ei Reetta Heikintytärtä ehdittykään hakea ajoissa Sipoo-seen...

Ei, ei saa ajatella sitä nyt. On keskityttävä siihen mikä on edessä, juotava tuoppi tyhjäksi ja toteltava Reetta-muoria.

– No niin, ny Rouvan pitää pistää maate ja panna sil-mät kiinni. Hyvinhän tässä taas käy, ei tartte peljätä! Reetta Heikintytär rauhoitteli, kun vihdoin ojensin tyhjän tuopin hänelle. – Maija, mennäs ny, niin Rouvakulta saa huilata!

Niin he lähtivät salin kautta ulos, pieni ja ketterä Maija edellä ja pitkä ja laiha Reetta-muori hänen jäljessään käsi

Maijan olkapäällä. Vielä pari vuotta sitten oli Reetta-muori nähnyt ainoalla silmällään ihan kohtuullisesti, vaan nyt oli näkö niin sumentunut, ettei muori kuulemma erottanut kuin vähän valoa ja varjoja. Onneksi Maija, jonka Reetta-muori oli ottanut luokseen jo aivan pienenä, oli hänen silminään.

Seuraava poltto alkoi vasta kun olin hetken maannut kyljelläni silmät ummessa. Vaikka vatsankumpu nytkin muuttui kovaksi kuin kivi, ei polte enää ollut yhtään niin ankara kuin vielä äsken. Silti oli vaikea päästä ueneen.

Seinän takaa lastenkamarista kuului jo ääniä, askeleita ja kolahduksia. Joku yski taas ja sai toisetkin yskimään. Vaatteita siellä puettiin, sillä Mari kuului pyytävän, että Hedda napitaisi Annan villaröijyn...

Samassa oveen naputettiin pari kertaa. Sitten salin puolen ovi avautui vähän.

– Onko Mamma kamalan kipeä? Otto kysyi kurkistaessaan ovesta ja nähdessään minun raottavan silmiäni.

– Ihan vähän vain, vastasin puoliääneen. – Kyllä tämä jo huomiseksi helpottaa. Olkaa ihan rauhassa!

Hetken Otto epäröi, pujahti sitten sisään, suikkasi nopean suukon poskelleni ja katosi saman tien huoneesta.

Pojat olivat jo niin isoja, Ottokin kohta kahdeksan vanha ja Carl Gustaf yhdentoista. Totta kai he ymmärsivät, mitä oli tekeillä, vaikkei siitä puhuttu. Eihän siitä ollut kahtakaan vuotta, kun Stava oli syntynyt. Silloin oli ollut hirvuisen helle ja heinänteko pahimmoillaan.

Vaikka Reetta-muori olikin vakuuttanut, ettei tarvitse pelätä, mieleen nousi väkisinkin muisto toisensa jälkeen. Sekin ensimmäinen kerta, kun luulin halkeavani kahtia ja

Carl oli lopultakin työntynyt ulos. Miten autuaallista olikaan ollut, kun kaikki kivut olivat lakanneet silmänräpäyksessä.

Oton kanssa oli sen sijaan ongelmia, vaikka kaikki kävi muuten nopeasti. Reetta-muorin piti kesken kaiken työntää lapsen pää takaisin, kun hartiat eivät tahtoneet mahtua tulemaan. Ensin oli kuulemma autettu toinen olkapäää ulos ja sitten toinen. Otto oli vieläkin Carlia rotevampi ja melkein samanmittainenkin, vaikka oli monta vuotta nuorempi.

Hedda taas oli tullut vauhdilla maailmaan. Jollei Reetta-muori olisi ollut valppaana, lapsi olisi singahtanut saunan lauteilta permannolle viimeisten lapsivesien mukana. Semmoinen minun puuhakas tyttäreni oli vieläkin, vikkelä kaikissa käännteissään. Lukemaankin Hedda oli oppinut tuosta vain, veljiään sivusta seuraten, vaikka oli vasta viiden vanha.

Anna Sofia oli syntynyt ennen aikojaan, kesken joulukiireiden, vaikka oli luultu, että lapsi tulisi vasta seuraavan vuoden puolella. Pikkuinen tyttö olikin ollut, pieni ja unelias. Villakorissa pehmeäksi karstatun lampaanvillan seassa häntä oli nukutettu monta viikkoa. Vaan tammikuulla, kun oikea aika vihdoin oli täysi, lapsi ikään kuin havahtui pitkästä unesta ja rupesi parkuen ilmaisemaan tahtonsa. Ruokaa ei nälkäinen Anna vieläkään malttanut odottaa yhtään hetkeä ja polki kiukkuisena jalkaa, jos häntä ei päästetty tallille tai otettu ratsaille mukaan. Villivarsaksi isänsä tyttöä naureskellen kutsuikin, kun Anna oli niin hevosten perään, vaikka oli vasta kolmen vanha.

Stava taas, pikku Gustavamme, oli melkein aina yhtä hymyä. Mielellään häntä veljetkin kanniskelivat ja Hedda hoiti kuin isoa nukkea. Tuskin Stava uudestakaan vauvasta mieltään pahoittaa, ehdin ajatella, kun poltto alkoi taas, kesti

aikansa ja hellitti sitten. Reetta-muorin juoma vaikutti yhä sen verran, ettei minun tarvinnut nousta jalkeille, makasin vain ja hengitin syvään.

Sitä yhtä muistoa ei vain päässyt pakoon, vaikka kuinka yritti ajatella muuta.

Siitä oli kohta jo yhdeksän vuotta, kun olin maannut tässä samassa katosvuoteessa Sipoonjoen rannalla Hedvigsgbergin kartanon päätykamarissa. Äkkiä olivat poltot silloinkin alkaneet ainakin pari viikkoa etuajassa. Vasta seuraavalla viikolla oli ollut puhe hakea Reetta Heikintytär Frugårdista.

Se lapsenpäästäjä, joka oli kylältä noudettu apuun, ei tahatonut kuulla saunasta puhuttavankaan, kun kerran oltiin kartanossa ja rouva itse synnyttämässä. Sitä paitsi oli heinäkuu ja muutenkin kuuma päivä. Niin olin sitten piehtaroinut hikisenä ja tuskissani kuumassa kamarissa veristen lakanoiden seassa. Heti kun tuli sellainen tunne, että nyt on lapsi työnnettävä ulos, työnsin ja työnsin ja työnsin, kunnes en saanut enää henkeä. Jäljestäpäin huomattiin, että toisesta silmästäni oli katkennut verisuoni. Silmä oli pitkään punainen kuin pedon silmä.

Ikinä en unohda, miten se lapsenpäästäjä huusi kauhuisaan, että poika on kuollut. Ellei Adolf olisi silloin syöksynyt paikalle viereisestä huoneesta, tempaissut poikaa jaloista ilmaan ja läimäyttänyt selkään, ei lapsiparkaa olisi edes ehditty kastaa. Ensimmäistä heikkoa äännähdystä seurasi kohta toinen, ja sitten poika jo parkuikin kimakasti.

Vaan niin sininen lapsirukka oli, että lapsenpäästäjä tahtoi heti tehdä hätäkasteen ja kysyi, mikä annetaan nimeksi. Ennen kuin ehdin sanoa mitään, Adolf oli vastannut, että Anders Gustaf. Jälkikäteen hän selitti, että oli tietysti ajatellut

Anders-enoa. Eihän hänkään ehdoin tahdoin olisi tahtonut tehdä pojastamme röyhkeän veljensä kaimaa.

Kolme kuukautta ja kaksi viikkoa yritimme pitää pikku Andersia hengissä. Kun poika ei oppinut kunnolla imemään, Reetta-muori neuvoi puristamaan rinnoista maidon lämmitettyyn savikulhoon ja tiputtamaan maitopisaroiita varovasti lusikankärjellä pojan suuhun. Välillä jo tuntui, että Anders rupeaa virkoamaan, mutta kun syyskuussa päästiin vihdoinkin muuttamaan Frugårdiin, me sairastuimme kaikki köhään ja kuumetautiin. Talo oli näet vielä kostea ja kylmä rakennustöiden jäljiltä.

Minun syliini pikkuinen poikamme lopulta kuoli, kuumana kuin kekäle.

Adolf ja hänen Ulrik-veljensä veivät Andersin kirkolle haudattavaksi. Kirkon lattian alle saarnastuolista alttarille päin Anders on kuulemma haudattu, saman kivilaatan alle kuin vanha Johan-setä vuotta aikaisemmin. Mitään hautajaispitoja emme kyenneet järjestämään, sillä minäkin makasin kuumessa vuoteenomana ja muutto oli vielä kesken.

Havahduin siihen, että Maija tuli kahviprikkaa kantaen makuukamarin ovesta.

– Arvasin, ettei Rouva nuku, hän totesi tietävänä, kun vääntäydyin taas sängynlaidalle istumaan. Lautasella oli iso limpunviipale, jonka päällä oli paksultti voita ja hunajaa. Vasta nyt tajusin, miten nälissäni olin. En ollut yli puoleen vuoro-kauteen saanut muuta suuhuni kuin sen tuopillisen rohtovettä.

– Teenkö Rouvalle vielä toisen tuopin sitä Reetta-muorin juomaa? Maija kysyi kaadettuaan kuppini täyteen kahvia.

Kaipa hän huomasi minun taas irvistävän kesken leivänsyönnin, kun kipu alkoi levitä selästä vatsanpohjaan.

– Kiitos... taitaa se... tulla tarpeeseen, sain sanotuksi. Niin reipas sisäpiikani meni taas menojaan paksu letti selässä heilahtaan.

Sain leivän syödyksi ja kahvikupinkin tyhjäksi. Sitten oli pakko kiertää sänky, ottaa potta kaapista ja kyyristyä helmoja pidellen pissalle. Jalat alkoivat jo täristä, ennen kuin lorina loppui. Kun nousin helmoja oikoen, näin potassa jotakin veristä ja limaista. Siinä samassa lapsivesi holahti jaloilleni, kasteli paidanhelman ja karitsanvillaiset yösukat.

Sain kuivaa ylleni vasta kun Maija palasi juomineen. Polte oli taas yltynyt mutta lientyi lopulta hiukan, kun join tuopin tyhjäksi.

– Missäs Mari ja pikkulapset ovat? kysyin Maijalta, kun makasin taas sängyssä lämpimästi peiteltynä, puhdas paita yllä ja kuivat sukat jalassa. Maija oli taitellut varmuuden vuoksi alleni ison pellavahurstin lakanan ja polsterin suo-jaksi.

– Komensin Marin jäämään niiren kanssa koko päiväksi pakaritupaan, että Rouva saa olla täällä rauhassa, Maija selitti virittäen tulta kaakeliuuniin. – Reetta-muori käski tehdä lapsille kuutelo, kun lehmä poiki eilen ja juustomaitoa on iso kiulullinen. Ja Johannes-herra opettaa porstuakamarissa pojille luvunlaskua. Jotakin tynnyrinaloja taisivat räknätä yhteen, kun äsken kävin hakemassa puita pikkukyökistä.

Ehdin kai vähän torkahtaakin kahvin ja leivän ja toisen tuopillisen jälkeen. Ikkunan taakse oli jo hiipimässä pakkaspäivän sininen hämärä, kun heräsin siihen, että Maija kalautti

kaakeliuunin luukun auki ja kumartui puhaltamaan hiillokseen, jotta saisi uudet halot syttymään.

– Sauna on nyt valmis, hän ilmoitti ja lisäsi, että Reetta-muori on kohta tulossa Fiinan kanssa hakemaan Rouvaa.

– Sepä hyvä, että Fiinakin tulee, sanoin ilahtuneena. Totta kai luottopiikani, joka asui nykyään voudintuvassa, oli taas tulossa lapsisaunaan avuksi. Se nuori vouti, joka oli vanhan Sepän jälkeen pestattu kartanoon pian meidän muuttomme jälkeen, oli heti iskenyt silmänsä komeaan sisäpiikaani. Nyt oli Fiinakin jo kolmen lapsen äiti.

Niin minut sitten talutettiin tai oikeastaan melkein kannettiin alas jokirantaan kainaloista tukien. Paidan päälle oli kiedottu paksu turkki ja villahuivi ja jalkoihin oli sidottu lammasnahkakurpposet. Onneksi rengit olivat lapioineet polun tarpeeksi leveäksi.

Tämä uusi herrasväen sauna, jonka Adolf oli antanut rakentaa heti ensimmäisenä syksynä kahdeksan vuotta sitten, oli pienempi kuin kartanon väensauna, joka oli jokirannassa. Lavo oli täällä tehty semmoiseksi, että sen sai lämmityksen ajaksi peittoon ja suojaan noelta. Niinpä kylpijät eivät tulleet täällä ollenkaan niin nokisiksi kuin vanhassa väensaunassa.

Heti kun astuttiin kynnyksen yli, näin että kaikki oli laitettu valmiiksi. Neljä suurta kynttilälyhtyä oli sytytetty saunan nurkkiin. Lavolle oli levitetty puhtaat pahnat ja niiden päälle leveä hursti. Padallinen kuumaa vettä höyrysi oven-suussa, ja sen vieressä oli täysinäinen vesikorvo. Kelpasi tähän lämpöön riisua ja kavuta Fiinan auttamana lavolle. Ei tarvinnut muuta kuin oikaista itsensä oljille ja antaa luonnon tehdä tehtävänsä.

– Hyvinhän tää on jo asettunu, Reetta-muorikin totesi pai-

neltuaan jälleen vatsaani ja kupeitani. – Ei tartte koko yätä orotella, se on hyvä!

Fiina ei sanonut mitään, levitti vain toisen hurstin ylitsemi, sipaisi suortuvat otsaltani ja tarttui käteeni, kun ojenisin sen häntä kohti. Kaipa saunan lämpö alkoi oitis vaikuttaa tai kävely rinnettä alas tai lapsi, joka jo kolkutteli luista porttia. Nyt ei tarvittu enää rohtajuomaa, mutta jotakin Reetta-muori silti mumisi itsekseen häärätessään muuripadan luona. Rukousko lienee tai sitten loitsu, muuta en siitä erottanut kuin *Neitsyt Maaria emonen, rakas äiti armollinen*.

Poltot rupesivat voimistumaan kerta kerralta ja hiki kihosi Fiinankin otsalle, kun hän istui lavon laidalla kättäni puristaen ja välillä selkääni hieroen. Reetta-muori istui alhaalla lavitsalla padan vieressä, sekoitti sopivan lämpöistä vettä ja kastoiluopuksi keritsimet padassa höyryävään kuumaan veteen.

– Jokos ny tyännättää? muori kysyi ääntään korottaen, kun minun oli vihdoin pakko Fiinan tuella kohottautua puoliksi kontilleni olkien päälle.

– Ei... vielä... tai... kyllä... sittenkin....

Yhdellä huudolla ja yhdellä työnnöllä lapsi luiskahti suoraan Fiinan käsiin. Heti kun kuulin parkaisun ja kipu hellitti, käännähdin selälleni.

– Tyttö tuli, pieni ja sievä kuin ruusunnappu, kuulin Fiinan naurahavan, kun hän nosti märän ja parkuvan nyytin vatsani päälle ja otti keritsimet Reetta-muurilta, joka oli nousut seisomaan ja tullut lavon ääreen. Lapsi lopetti huudon, kun kosketin sen pikkuista tahmeaa selkää.

– Sido se rihma ja napavyö tiukkaan, ettei rupea törrötämään, kuulin Reetta-muurin neuvovan Fiinaa, kun napanuora oli katkaistu ja muori oli mumissut taas jonkin loitsun.

Vasta kun napavyö oli tiukasti sidottu, Fiina ryhtyi pyyhkimään pikkuista lämpimään veteen kastetulla rievulla puhtaaksi, ja niin parku alkoi uudestaan. Reetta-muori sen sijaan painoi lujasti vatsaani ja saikin jälkeiset solahtamaan sisältäni yhdellä painalluksella.

– Tuliko ehjänä? hän kysyi Fiinalta.

– Ei näy repaleita, hän vastasi ja kysyi, missä on Majurin paita.

– Eiköhän se roiku naulassa seinällä lämpenemässä, Reetta Heikintytär vastasi. Kaikesta oli tosiaan pidetty huolta. Semmoinen oli näet täällä tapa, että tyttölapsi piti ensin kapaloita isänsä paitaan ja poikalapsi äitinsä esiliinaan, jotta sitten vanhempana riittäisi naimaonnea.

Salin kello löi yhdeksää, kun meidät vihdoin tuotiin lapsisaunasta sisälle kartanoon. Maijakin oli tullut saunalle auttaamaan ja kantoi lasta, sillä Fiina talutti minua. Reetta-muori kulki toisella puolella ja piti käsivarrestani kiinni niin etten ollut varma, kumpi meistä tuki toisen kulkua. Ihmeen helposti oli kaikki käynyt tällä kertaa, vaikka yhtä oudolta se aina tuntui, kun iso ja painava vatsa oli äkkiä poissa. Pitkä villainen vatsavyö, joka oli tiukkaan kiedottu ympärilleni lonkka- luista sydänalaa, lämmitti mukavasti ja teki kävelystäkin paljon helpompaa.

Tuskin olimme ehtineet asettua makuukamariin, minä vuoteeseen ja pikkuinen villakoppaan sängyn viereen, kun kuulin Carlin kysyvän salin puolella Maijalta, saavatko he tulla katsomaan Mammaa ja pikkusiskoa.

– Tulkaa vain! huusin vastaukseksi. Siinä samassa pojat jo ilmestyivät makuukamarin ovelle.

– Ei saa tulla liika lähelle yskimään! Reetta Heikintytär jyrähti kaakeliuunin vierestä, missä hän istui lämmittelemässä.

Varovasti pojat kurkottivat ovensuusta meihin päin eikä kumpikaan sanonut mitään. Vasta kun heidät oli hätistelty huoneesta, kuulin Oton sanovan mennessään:

– Olipas se kamalan pieni.

– Samanlainen räpäle oli Stavakin, Carl kuului vastaavan.

Ilmeisesti meidän tulomme ja veljien äänet olivat kuuluneet myös lastenkamariin. Hetken päästä näet Mari tuli salin kautta makuukamarin ovelle.

– Anteeksi ny vaan, Rouva, mutta saisko Heddakin tulla katomaan siskoa? lapsenpiika kysyi niiaten. – Anna ja Stava nukkuu jo, mutta Hedda on vielä hereillä ja itkeä tihrustaa, että on ikävä Mammaa.

– Totta kai, ehdin sanoa, kun Hedda jo pujahtikin lapsenpiian selän takaa makuukamariin, ja ennen kuin Reetta-muori tai kukaan muukaan ehti häntä komentaa kauemmaksi, tyttö kumartui pikkuisen puoleen ja antoi suukon sen otsalle, kiepsahti sitten rutistamaan minua ja jäi lopulta istumaan sängynlaidalle.

– Joko siskolla on nimi? Hedda kysyi ja katsoa napitti minua ruskeilla silmillään.

– Ei vielä, puhutaan siitä sitten, kun Pappakin tulee, vastasin huvittuneena enkä malttanut olla kysymättä, mikä isonsiskon mielestä olisi sopiva nimi.

– Maria Antoinetta, Hedda ilmoitti hetkeäkään epäröimättä. Silloin naurahti ääneen Reetta-muorikin. Kaikki näet tiesivät, että Maria Antoinetta oli Heddän suurimman aarten, sievän ranskalaisen posliininuken nimi. Adolf oli tuonut nukan Heddalle Ruotsista viime kesänä käytyään tapaamassa Ottoa ja muita veljiään.

– Onhan Maria Antoinetta sievä nimi, Hedda kulta, mutta meillä ei taida suvussa olla ennestään ketään sen nimistä, vastasin Heddan kiharoita silittäen.

– Onhan Möllershofin tätikin Maria ja niiden mummonkin on Maria ja se naurava täti, jolla ei ole sulhasta, sekoin Maria ja... Hedda alkoi luetella tietävänä.

– Kyllä, kyllä, Möllershofissa melkein kaikki ovat Marioita, mutta menhän nyt nukkumaan, kultapieni, on jo myöhä ja Mammaakin väsyttää, keskeytin Heddan litanian ja annoin hänelle hyvänyönsuukon.

Kiltisti tyyppikani totteli, kumartui vielä suukottamaan vauvankin ja niiasi sitten sievästi ovelta ja toivotti hyvää yötä kaikille.

– On tua pikkuflikka kans yks tärpästikkeli! Reetta Heikintytär tokaisi Heddan mentyä ja lähti hapuillen kohti salin ovea. – Ny pitää Rouvan vähän syättää lasta, jotta se tottuu imemään ja nousee maitokin nopiampaa, hän kääntyi komentamaan kynnykseltä. – Maija saa taluttaa mut väentupaan ja tuara sitten Rouvalle ruakaa ja sitä juamaa, jolla saa vattan piänemmäksi. Niin ja Fiina hakee ny heti lisää puita uuniin!

Sillä aikaa kun Fiina oli hakemassa puusylystä, ryhdyin imettämään pikkuistani. Ihmeen ahnaasti lapsi hamusi nisän suuhunsa ja alkoi heti imeä niin pontevasti, että vatsanpohjaa vihlaasi.

– Hyvinhän tuo laps jaksaa imeä, kun ei ollut niin rankkaa se maailmaantulo, Fiinakin totesi palattuaan makuukamariin ja lisättyään puita kaakeliuuniin.

– Fiinasta oli taas iso apu, kiitos siitä, sanoin hänelle ja lupasin, että minun puolestani hän voisi ihan hyvin lähteä jo kotiin perheensä luo. – Maija tuo kohta ruuan, ja jos tarvitsen

yöllä jotakin, niin onhan Mari tuossa ihan vieressä ja herää heti, jos kutsun häntä.

– Ei, ei, kyllä mä jään täksi yöksi vahtimaan Rouvaa ja lasta, Fiina ilmoitti. Hänen sisarensa oli kuulemma tullut voudintupaan lapsia kaitsemaan. Fiina sanoi tehneensä itselleen jo pedin salin sohvalle.

Niin me sitten valvoimme melkein puoleenyöhön ja söimme yhdessä illallisen, jonka Maija meille prikalla kiikutti. Kuumaa yrttijuomaa, jolla vatsan sai pienenemään ja verentulon vähenemään, Fiina ei sentään suostunut maistamaan. Hän sanoi muistavansa liiankin hyvin, miten sen juomisen jälkeen vatsanpohjaan alkaa sattua melkein yhtä kovasti kuin ennen synnytystä.

– Vaikka oikeassahan Reetta-muori on siinä, että pahat veret pitää saara ulos, ettei ne mätäne sisälle, hän lisäsi vakaovoituen. Niin join kiltisti tuopin tyhjäksi, vaikka jälkeisjuoma oli minusta kamalan pahanmakuista. Kohta sisältäni holahdinkin jotakin kuumaa sänkyyn taitellulle hurstille. Onneksi pahin vuoto loppui yhteen tulvahdukseen ja Fiina vaihtoi sänkyyn uuden alusen.

– Rouva sanoo vaan heti kun tahtoo ruveta nukkumaan, hän sanoi peiteltyään minut jälleen.

– Ei minua väsyttä, jutellaan vain mieluummin, sanoin sängynlaitaa taputtaen. – Kun kerrankin saadaan olla rauhassa.

Ihmeen hyvältä tuntui puhella kaikesta tutun luottopiian kanssa. Fiina oli näet kanssani samanikäinen ja käynyt samat lapsisaunat Reetta-muorin komennossa. Hedvigsbergin ajoistakin me puhuimme ja pienestä Anders-parasta. Yhden lapsen oli Fiinakin joutunut jo arkkuun laittamaan, kun nuorim-

mainen, alle vuoden vanha poika, oli kuollut pari vuotta siten hinkuuskään.

– Kaikkihan sitä köhää meillä sairasti, mutta Jussi-rukka sai semmosen yskänpuuskan että henki loppu, hän huokasi silmiään pyyhkäisten. – Vaan semmoistahan se on meidän ihmisten elämä, että toisen Jumala korjaa jo varhain ja toiset ei kuole millään niin kuin nyt Reetta-muorikin. Johan tuon täytyy olla likempänä yhreksääkymmentä!

– Luoja kiitos, Reetta-muori on vielä hengissä, sanoin Fiinalle. – Oikein kauhistuttaa, mitä siitä tulisi, jos joutuisi lapsisaunaan ilman muoria.

– Niinpä juuri, Fiina myönteli ja tunnusti samaan hengen-vetoon, että hänellä taitaa se saunamatka olla taas edessä joskus ensi syksynä myöhään. – En siitä Reetta-muorillekaan vielä puhunut, kun vasta on veret myöhässä, vaan johan sen tuntee kropassaan että niin tässä on taas käynyt, hän huokasi.

– Toivottavasti Fiinalle ei nyt tule tästä mitään pahaa, kun joutui kanssani lapsisaunaan, sanoin huolissani.

Silloin kun Carl syntyi, Adolfin Sofia-sisar oli välttämättä tahtonut tulla mukaan katsomaan synnytystä, vaikka odotti itsekin lasta. Meidät oli vihitty perätysten edellissyksynä, mutta minä olin tullut aemmin raskaaksi.

Reetta Heikintytär oli kyllä kieltänyt Sofiaa tulemasta, mutta käly oli ollut itsepäinen niin kuin aina ja saanut lopulta tahtonsa perille. Vaikkei Sofia ollut viipynyt saunalla kuin hetken, niin huonosti kävi kumminkin, kun tuli hänen vuoronsa. Syksyllä melkein heti synnytyksensä jälkeen Sofia oli ruvennut vuotamaan verta, eikä sitä verentuloa saatu millään loppumaan. Niin jäi pikkuinen Brita äidittömäksi kolmen päivän vanhana.

– Ei Rouvakulta siinä ole mitään perää, etteikö lapsenpäättäjäkin saisi olla raskaana, Fiina lohdutti ja sanoi olleensa jo kolmannella kuulla silloin, kun olin Annaa synnyttämässä ja hän oli Reetta-muorin apuna. Hyvin ja helposti oli kaikki käynyt seuraavana kesänä, kun hän itse oli ollut Heikkiä synnyttämässä.

– Enemmän tässä huolestuttaa, mitenkä sitä sitten jaksaa kolmen pienen kanssa. Erkki kun ei ole ens syksynä vielä kah-takaan ja Jaakko hätinä kolmen, hän huokasi. – Joskus sitä mieltii, pitikö papin rukoilla niin hartaasti silloin vihkies-sään, että Jumala antais meidän olla hedelmälliset sikiöissä ja lapsissa, Fiina puuskahti. Siinä samassa hän näytti kuitenkin säikähtävän puheitaan ja lisäsi kiireesti, että totta kai sitä on kiitollinen joka lapsesta. – Oikein ottaa syrämmestä, kun näkee, mitenkä toiset ei saa lapsia ollenkaan tai jos saavat, niin ne otetaan pois ennen aikojaan.

– Niin juuri, myönsin minäkin, vaikka kieltämättä tunsin piston sydämessäni. En ruvennut sen enempää selittämään Fiinalle, miten olin itsekin joskus rukoillut Adolfia kotiin odotetuani ja sängyn riemut hänen kanssaan jaettuani, ettei siemen sillä kertaa itäisi. Kun on selvinnyt yhdeksässä vuodessa seitsemän kertaa synnytyksestä hengissä, niin väkisinkin sitä alkaa pelätä, että kymmenen vuoden päästä käy niin kuin Adolfin äitivainaaalle, joka kuoli kesken kahdeksannentoista raskautensa.

Puoleltaoin imetin lapsen uudelleen. Semmoisia sokerisia pisaroita rinnoista jo tihkui. Kaipa pikkuinen niistä sai ruokaa tarpeekseen, sillä lopulta hän nukahti rinnoilleni. Fiina nosti lapsen sylistäni villakoppaan ja sanoi vievänsä sen mukanaan salin puolelle, että saisin nukkua rauhassa. Niin me sitten toivotimme toisillemme hyvää yötä.